

ZWIĄZKI MIĘDZY SPRAWNOŚCIĄ DZIAŁANIA W GRACH KLASYFIKOWANYCH I MAŁYCH GRACH U MŁODZIKÓW UPRAWIAJĄCYCH GRĘ W PIŁKĘ NOŻNĄ

Szwarc Andrzej

Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku (Polska)

Streszczenie. Celem pracy było zbadanie zależności między ekspercką oceną kompetencji do gry klasyfikowanej a skutecznością w grach symulacyjnych (1x1, 2x2, 4x4) w kilku grupach 13...15 – letnich piłkarzy. Przydatność do gry klasyfikowanej oceniono metodą niezależnych ekspertów, a skuteczność działań indywidualnych i grupowych osiągnięciami w grach 1x1, 2x2 i 4x4. Wyniki badań przeliczono na rangi i skorelowano ze sobą. Dowiedziono, że gracz o wysokich umiejętnościach działania indywidualnego posiada również nieprzeciętne dyspozycje warunkujące sprawne współdziałanie w grach małych i klasyfikowanych.

Annotation. Szwarc A. Relations between effectiveness in qualified games and achievements in small games for young soccer players. The aim of the research was to find out relations between effectiveness in qualified games and achievements in small games one-to-one and two-to-two and four-to-four in some groups of young soccer players. Usefulness for the qualified game was stated by the independent experts' method, and the efficiency of individual and group activities – by the achievements in games one-to-one and two-to-two and four-to-four. The results of the research were calculated into rank and were correlated with each other. It was proved that a player who is highly – skilled in individual playing is also extremely capable of effective cooperation in small and qualified games.

Key words: football, rank, correlation, expert, young.

Аннотация. Шварц А. Связи между четкостью действий в квалификационных и малых играх юношей, занимающихся футболом. Целью работы явилось исследование взаимосвязи между экспертной оценкой эффективности игровых действий в классификационных и малых играх с эффективностью действий в играх модельных (1x1, 2x2 и 4x4) в нескольких группах 13...15-летних футболистов. Пригодность к квалификационной игре оценивалась методом независимых экспертов, а эффективность индивидуальных и групповых действий – результативностью в играх 1x1, 2x2 и 4x4. Результаты исследования были подвергнуты ранговой оценке и корреляционному анализу. Установлено, что футболисты, демонстрирующие высокую эффективность выполнения индивидуальных игровых действий, также проявляют высокую способность к кооперативным действиям в малых и классификационных играх.

Ключевые слова: футбол, ранг, корреляция, эксперт, юный.

Анотація. Шварц А. Зв'язки поміж чіткістю дій у кваліфікаційних і малих іграх юнаків, які займаються футболом. Ціль праці – дослідження взаємозв'язку поміж експертною оцінкою ефективності дій у кваліфікаційних і малих іграх з ефективністю дій у іграх модельних (1x1, 2x2 и 4x4) у групах 13...15-річних футболістів. Придатність до кваліфікаційної гри оцінювалася за методом незалежних експертів, а ефективність індивідуальних і групових дій – результативністю у іграх 1x1, 2x2 и 4x4. Результати досліджень були піддані ранговій оцінці і кореляційному аналізу. Встановлено, що футболісти, які демонструють високу ефективність виконання індивідуальних дій у грі, також виявляють високу здатність до кооперативних дій у малих і класифікаційних іграх.

Ключові слова: футбол, ранг, кореляція, експерт, юний.

Cel pracy.

Sukces w zespołowej grze sportowej uwarunkowany jest skutecznością indywidualnych zachowań zawodników oraz ich niezawodnością we współdziałaniu. Właściwa ocena zintegrowanego oddziaływania dyspozycji indywidualnych i zespołowych na sprawność działania drużyny jest zatem podstawą racjonalizacji procesu treningowego.

Jedynym, rzetelnym źródłem informacji o poziomie wykorzystania w grze potencjału zawodników jest wielokrotna obserwacja ich współzawodniczenia w rzeczywistych warunkach startowych z przeciwnikiem o zbliżonej atrybucji sportowej. Tylko w oparciu o takie szacowanie aktywności i niezawodności działania można w przemyślany sposób rozwijać dyspozycje sportowców: indywidualne - umysłowe, ruchowe, kondycyjne i grupowe - organizacyjne, emocjonalne, społeczne [3, 8, 11].

Ocenianie w zespołowych grach sportowych jest zadaniem niezmiernie trudnym ze względu na mnogość czynników wpływających na efekt końcowy działania gracza, wzajemne ich oddziaływanie oraz możliwość kompensowania niskiego poziomu jednych zdolności wyższym stanem innych dyspozycji. Ten stan rzeczy sprawia, że procedura trafnej oceny wymaga komplementarnego zastosowania różnych metod, również i takich, które uwzględniają wartościowanie zawodników w aspekcie pozycji zajmowanych w grze, złożoności sytuacji boiskowej, aktualnego wyniku rywalizacji oraz miejsca i czasu działania graczy [1, 2, 4, 6, 7].

Doświadczenia praktyczne pokazują, że działania sportowców ujawniane w symulowanych warunkach gry rzeczywistej (w dynamicznych fragmentach gry i w małych grach) odpowiadają najbardziej ich zachowaniom w grach klasyfikowanych. Zatem, rzetelna ocena kompetencji graczy w takich sytuacjach powinna korespondować z ich startową sprawnością działania.

Podstawą skutecznej rywalizacji w grze są pojedynki „jeden przeciwko jednemu” (1x1). Należy przez nie rozumieć zmagania dwóch graczy przeciwnych drużyn, którzy mają niezgodne cele. Gra 1x1 w atakowaniu to ogół reakcji i działań zawodnika posiadającego piłkę, których celem jest oswobodzenie się od rywala i nieskrępowana realizacja zadań gry. Natomiast zachowania zawodnika przeciwko graczowi z piłką w celu jej odebrania lub wybicia to pojedynki „jeden przeciwko jednemu” w bronieniu [11].

Nie ulega wątpliwości, że gracze o wybitnych umiejętnościach gry 1x1 stanowią o wartości zespołu, a ich współdziałanie w grze (przede wszystkim w układach dwójkowych, trójkowych, czwórkowych) powinno przyczyniać się do poprawy osiągnięć całej drużyny. Wzajemne pomaganie sobie podczas gry wywołuje bowiem efekt synergistyczny oraz związane z nim efekty, facylitacyjny i organizacyjny – zjawiska mające decydujący wpływ na osiąganie sukcesów w grach zespołowych [5]. Ale, czy tak dzieje się zawsze?

W prezentowanej pracy sformułowano następujące przypuszczenie: zawodnik sprawniej działający w grze „jeden przeciwko jednemu” jest także skuteczniejszy w działaniach grupowych, gdyż dzięki posiadanemu potencjałowi dyspozycji indywidualnych może wydajniej realizować zadania gry oparte na ścisłej współpracy. Egzemplifikacją tej hipotezy jest częstsze wygrywanie przez „współdziałających indywidualistów” małych gier w układzie równowagi liczebnej oraz lokowanie ich przez trenerów na wyższych miejscach listy rankingowej kompetencji piłkarskich.

Postawiono pytania badawcze:

- jaka jest siła związku korelacyjnego pomiędzy wygrywaniem przez 13...15 - letnich piłkarzy nożnych gier „jeden przeciwko jednemu” a wykonywaniem przez nich zadań prowadzących do wspólnego celu, tj., zwyciężaniem w grach „dwóch przeciwko dwóm” i „czterech przeciwko czterem”?
- w jakim stopniu ekspercka ocena zachowań młodego gracza w grze klasyfikowanej koresponduje z jego skutecznością w grach 1x1?

Material i metoda.

W okresie od października 2004 roku do maja 2005 roku przebadano cztery drużyny młodych piłkarzy nożnych z woj. pomorskiego. Badania przeprowadzano niezależnie w każdym zespole, obejmowano nimi zawsze po 16 graczy z każdej grupy (tab.1).

Tabela.1.

Charakterystyka badanych zespołów wraz z terminami sesji badawczych

Lp.	Termin badania	Drużyna badana	Wiek badanych	Liczba badanych
1	Październik 2004	Gimnazjum SMS Gdańsk	14 lat	16
2	Kwiecień 2005	UKS Cisowa Gdynia	13 lat	16
3	Kwiecień 2005	MKS <i>Chojniczanka</i> Chojnice	15 lat	16
4	Maj 2005	SKS <i>Polonia</i> Gdańsk	13 lat	16

W pierwszym etapie każdego badania ustalano listę rankingową graczy według ich kompetencji piłkarskich w oparciu o ocenę czterech gier klasyfikowanych (mecze mistrzowskie i pucharowe). Proszono trzech trenerów-ekspertów, aby niezależnie od siebie dokonywali bezpośredniej obserwacji gry badanych chłopców. Po każdym meczu wypełniali specjalny arkusz obserwacyjny, na którym szacowali w skali od 0 do 5 punktów (0 – bardzo źle, 1 - raczej źle, 2 – słabo, 3 – tak sobie, 4 – dobrze, 5 – bezbłędnie) wskazane działania indywidualne i grupowe (łącznie 12 elementów) oraz dokonywali ogólnej oceny gracza w skali 0...10 punktów.

W zakresie działań indywidualnych oceniali, w obronie: odbiór piłki przez wyprzedzenie (wślizga i inne), odbiór w grze 1x1, w ataku: zdobywanie bramek, uderzanie piłki umożliwiające zdobycie bramek, prowadzenie piłki – zdobywanie pola (gra pod presją przeciwnika, 1x1), prowadzenie piłki – utrzymujące.

W zakresie działań grupowych osądzali, w obronie: podwojenie po stracie, skracanie i zawężanie pola gry, asekurację partnera i przekazywanie przeciwnika, w ataku: zasłony (zastawianie) w strefie zagrożenia bramki, przepuszczanie piłki i stwarzanie wolnych pól, zmiany pozycji z partnerem (krzyżowe, równoległe) i zdobywanie pozycji.

W kolejnym etapie, podczas jednodniowych sesji badawczych oceniano skuteczność działań indywidualnych w grach 1x1. Organizowano, w systemie mecz i rewanż, gry 1x1 (łącznie po 30 gier dla każdego ucznia; czas gry 60 sekund; pole gry 15x20m; bramki 1x0,5m). Celem gry było zdobycie maksymalnej ilości punktów poprzez strzelenie

bramek (zaliczano trafienie w słupek lub poprzeczkę) i uniemożliwianie przeciwnikowi zdobycia punktów (stracone bramki, także trafienie w poprzeczkę lub słupek). Zasady gry: po stracie punktu grę wznowiano od bramki (w innym przypadku z miejsca opuszczenia pola przez piłkę); gracz obrony mógł wycofywać się najwyżej do środka pola gry. Na podstawie wartości wskaźników skuteczności gry (punkty zdobyte we wszystkich grach w ataku odjęte od wszystkich straconych punktów w obronie) ustalono ranking skuteczności graczy w grze „jeden przeciwko jednemu” (por. Panfil, 1994; Paluszek, 2003).

Następnego dnia oceniano działania grupowe w grach „dwóch przeciwko dwóm”. W tym celu, ściśle według listy rankingowej skuteczności gier 1x1 (tj., I drużyna – 1 i 2 gracz z listy rangowej, II drużyna – 3 i 4 gracz z listy, itd.) skompletowano osiem drużyn dwuosobowych. W systemie każda z każdą - mecz i rewanż zorganizowano im po 14 gier o łącznym czasie trwania 28 minut (czas każdej gry 120 sekund; pole gry 20x30m, małe bramki 1x0,5m z wyznaczoną strefę, w której nie mogli znajdować się obrońcy - półkole o promieniu 3m; cel gry, zasady i ocena gry, jak w grach 1x1) i ustalono ranking skuteczności zespołów dwuosobowych.

W trzecim dniu dokonywano oceny skuteczności gry zespołów czterosobowych (gry „czterech przeciwko czterem”). Wybrano 4 drużyny (ściśle według rankingu z gier 2x2, tj., I drużyna – 1 i 2 zespół z listy, II drużyna – 3 i 4 zespół, itd.) i zorganizowano im po 6 pięciominutowych gier (każda z każdą mecz i rewanż) o łącznym czasie trwania 30 minut. Polem gry była ćwiartka boiska, tj. prostokąt o wymiarach 35x50m; bramka o wymiarach 2x0,5m. Pozostałe zasady, cel i ocena gry nie zmienione. Na podstawie wartości wskaźnika skuteczności gry ustalono listę rankingową drużyn czterosobowych.

W każdej grupie wyniki eksperckiej oceny kompetencji gry, skuteczności w grach „jeden przeciwko jednemu”, „dwóch przeciwko dwóm” i „czterech przeciwko czterem” korelowano ze sobą i obliczano współczynnik R Spearmana [10].

Wyniki badań i ich omówienie.

Z danych przedstawionych w tab. 2 wynika, że ekspercka ocena zawodników w grze klasyfikowanej pokrywała się na ogół z miejscami zajmowanymi przez nich na liście rankingowej utworzonej na podstawie wyników skuteczności w grach 1x1. Prawidłowość ta odnosiła się szczególnie do najwyższej i najniższej ocenianych graczy. Warto zauważyć, że w 15 przypadkach osiągnięto pełną zgodność między oceną ekspercką a wynikami gier 1x1, a w kolejnych 9 różnice dotyczyły tylko jednego miejsca.

Ponadto, 28 pozycji rankingowych ustalonych dzięki wynikom osiągniętym w grach 1x1 było zgodnych z miejscami uzyskanymi przez współzawodniczące drużyny dwuosobowe (utworzone na podstawie miejsc po grach 1x1 – patrz, roz. Materiał i metoda), a 46 pozycji rangowych graczy z drużyn dwuosobowych odpowiadało ich miejscom w zespołach czterosobowych - sklasyfikowanych po grach 4x4 (tab.2).

Zależności między ocenami trenerskim a wynikami uzyskiwanymi w grach 1x1 oraz między osiągnięciami w grach 1x1, 2x2 i 4x4 w odniesieniu do każdego badanego zespołu przedstawiono w tab.3. Z danych tab. 3 wynika, że związki między badanymi zmiennymi były znaczące. Dowodzą tego wartości współczynników korelacji rang Spearmana, które (poza jednym wyjątkiem – korelacja między grami 2x2 i 4x4 w grupie graczy z KS *Polonia* Gdańsk) osiągnęły wymagane progi statystycznej istotności.

Tabela 2.

Miejsca badanych graczy z poszczególnych drużyn na liście rankingowej według eksperckiej oceny gier klasyfikowanych, skuteczności w grach 1x1 oraz skuteczności zespołów dwuosobowych i czterosobowych

Gracz SMS Gdańsk	KM	KG	KP	BW	KS	SA	WW	KB	RP	CP	AK	BK	BL	GB	KR	GM
Ocena eksperta	1	2	3	4	4	4	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Gra 1x1	3	1	9	4	11	16	2	7	13	8	5	12	6	8	15	13
Gra 2x2	5	1	4	5	3	6	1	8	7	4	2	3	2	8	6	7
Gra 4x4	3	2	1	3	1	3	2	4	4	1	2	1	2	4	3	4
Gracz MKS Chojniczanka	BB	BS	BB	PM	KD	PM	JJ	N M	RD	SP	SŁ	TP	FR	SK	PM	W M
Ocena eksperta	1	2	2	4	5	5	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Gra 1x1	3	1	4	2	5	9	7	8	10	6	14	12	11	12	16	15
Gra 2x2	3	1	3	1	4	5	2	2	5	4	6	8	8	6	7	7
Gra 4x4	2	1	2	1	2	3	1	1	3	2	3	4	4	3	4	4
Gracz UKS Cisowa Gdynia	MR	TK	OM	FP	BP	K M	DM	DA	LŁ	KD	KP	ŻK	KK	SG	RA	BK
Ocena eksperta	1	1	3	4	5	5	7	8	8	10	11	12	13	13	15	16
Gra 1x1	1	2	4	3	11	5	10	6	13	6	9	12	16	13	15	8
Gra 2x2	1	1	2	2	7	5	3	4	6	5	3	7	8	6	8	4
Gra 4x4	1	1	1	1	4	3	2	2	3	3	2	4	4	3	4	2
Gracz SKS	PM	SA	HP	W	RP	ŚK	KK	RR	KR	CH	PM	RR	ZJ	MA	WS	LB

<i>Polonia</i> Gdańsk				M						J						
Ocena eksperta	1	2	3	4	5	5	7	7	9	10	10	12	13	14	15	16
Gra 1x1	1	4	3	2	10	15	13	12	6	8	16	6	5	9	11	14
Gra 2x2	1	2	2	1	5	4	8	3	7	6	4	6	7	5	3	8
Gra 4x4	2	2	2	2	1	3	4	1	4	1	3	3	4	1	3	4

Tabela.3.

Korelacja rang między ocenami trenerskimi a wynikami gier 1x1, między grami 1x1 i 2x2 oraz grami 2x2 i 4x4

Wsp. Korelacji	Drużyna	Gimnazjum SMS Gdańsk	MKS Chojniczanka	UKS Cisowa Gdynia	SKS Polonia Gdańsk
Eksperci / gra 1x1		0,443*	0,904***	0,837***	0,491*
Gra 1x1 / gra 2x2		0,523*	0,865***	0,879***	0,521*
Gra 2x2 / gra 4x4		0,761*	0,809*	1,000	0,429

* $P < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,005$

Stosunkowo słabsze związki korelacyjne badanych cech u graczy reprezentujących Gimnazjum SMS z Gdańska można wytłumaczyć jednorodnością badanej drużyny. Ta ściśle i wielokrotnie selekcyonowana grupa składała się z zawodników o zbliżonych umiejętnościach piłkarskich. Trudne do uchwycenia odmienności między badanymi skutkowało zatem błędami w szacowaniu ich kompetencji piłkarskich. W konsekwencji rozdzwięk między ocenami ekspertów, wynikami uzyskiwanymi przez zawodników w małych grach był większy niż w innych, różnorodniejszych pod względem sportowym zespołach.

Z kolei, nieistotny statystycznie związek korelacyjny pomiędzy sprawnością współdziałania w grach 2x2 i 4x4 (badani z SKS Polonia Gdańsk) oraz słaby dodatni związek pomiędzy wynikami gier 2x2 i 4x4 (gracze z KS Chojniczanka), a także zależności korelacyjne pomiędzy sprawnością indywidualnego i dwójkowego działania (grupy SMS Gdańsk, Polonia Gdańsk) mogą świadczyć o tym, że o wynikach działania zespołowego decyduje nie tylko sprawność indywidualna graczy, ale także ich umiejętności do działania grupowego, lepsza organizacja gry oraz integracja społeczno-emocjonalna między zawodnikami [6].

Reasumując wyniki przeprowadzonego badania należy stwierdzić, że z reguły wyższe kompetencje piłkarskie przejawiane przez młodych graczy w grze rzeczywistej korespondują z ich skuteczniejszymi działaniami indywidualnymi w pojedynkach „jeden przeciwko jednemu”, a między skutecznością dokonań w grach 1x1 i wygrywaniem w małych grach 2x2 i 4x4 istnieje wyraźna, dodatnia zależność. Ponadto dostrzega się, że integracja we współdziałaniu pozwala zawodnikom kompensować braki w zakresie sprawności indywidualnej.

Wnioski.

Wysoka sprawność działania, oceniana na podstawie obserwacji zachowań młodzików w grze klasyfikowanej, znajduje potwierdzenie w skutecznym działaniu indywidualnym w grach „jeden przeciwko jednemu”.

Młodociani gracze z uzdolnieniami do działania indywidualnego posiadają również nieprzeciętne dyspozycje warunkujące sprawne współdziałanie w grach z udziałem większej liczby zawodników.

Niezawodność działania indywidualnego nie może stanowić jedynego kryterium oceny przydatności gracza do zespołu. Sprawność zespołowa zależy bowiem nie tylko od kompetencji poszczególnych zawodników, ale jest także wyznaczana stanem więzi społeczno-emocjonalnych między członkami całego zespołu, poziomem ich dyspozycji do działania grupowego oraz umiejętnościami lepszej organizacji gry.

Literatura

1. Czerwiński J. (2004): Tendencje rozwojowe gry w piłkę ręczną. W: J. Czerwiński, H. Sozański (red.) Współczesne koncepcje szkolenia w grach sportowych. AWFIS, Gdańsk, s.167-175.
2. Naglak Z. (1994): Zespołowa gra sportowa. Studium. AWF, Wrocław, 206 s.
3. Naglak Z. (2001): Teoria zespołowej gry sportowej. Kształcenie gracza. AWF, Wrocław, 273 s.
4. Nosal J. (2001): Możliwości oceny działań graczy w czasie gry w piłkę nożną. W: H. Sozański (red.) Trening sportowy na przełomie wieków. AWF, Warszawa, s.53-60.
5. Panfil R. (1990): Dyspozycje sportowców do gry zespołowej a kierowanie nimi. AWF, Wrocław, 138 s.
6. Panfil R. (1994): Usprawnienie działań sportowców grających w piłkę nożną. AWF, Wrocław, 98 s.
7. Panfil R. (2000): Edukacja uzdolnionego gracza i zarządzanie zespołem sportowym. AWF, Wrocław, 274 s.
8. Panfil R. (2004): Efektywny coaching w grach sportowych. W: J. Czerwiński, H. Sozański (red.) Współczesne koncepcje szkolenia w grach sportowych. AWFIS, Gdańsk 2004, s.85-100.
9. Paluszek K. (2003): Nowoczesne nauczanie gry w piłkę nożną. Wydawnictwo BK, Wrocław, 123 s.
10. Stanisław A. (1998): Przystępny kurs statystyki w oparciu o program Statistica PL na przykładzie z medycyny. Statsoft Polska, Kraków, 362 s.
11. Szwarz A. (2003): Metody oceny techniczno-taktycznych działań piłkarzy nożnych. AWFIS, Gdańsk, 158 s.

Artykuł postąpił do redakcji 01.05.2007 r.